

PAPER DETAILS

TITLE: GEÇ ORTAÇAGLARDA TOKAT KASTAMONU ÇORUM VE AMASYA VAKIFLARI

AUTHORS: Abdulhalik BAKIR, Ali GÖKSEN

PAGES: 10-44

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1208676>

Geç Ortaçağlarda Tokat Kastamonu Çorum ve Amasya Vakıfları

Late Medieval Tokat, Kastamonu, Çorum and Amasya Foundations

Abdulhalik BAKIR* Ali GÖKŞEN**

Öz

Çoğu göçebe olan Anadolu coğrafyasında yerleşik yaşama geçen Türkmenler, Beylikler ve Selçuklu dönemi ile birlikte savaşırlardan yorgun ve perişan olan aynı zamanda bozulmuş sosyokültürel yapısıyla karşılaşmışlar ve şehirleri imar ederek canlandırmışlardır.

Birkaç köprü ve yıkık yapıdan başka bir şey bırakmayan Roma, Bizans ve diğer devletler, Anadolu'nun birçok bölgesinde sadece işgal siyaseti uygulamışlardır. Anadolu'yu barınma ve yurt ocağı olarak gören Türkmenler, bu esnada bu şehirlere burada yaşayan insanların hiç görmediği kadar yatırım yapmışlardır. Bu yatırımların başında hiç kuşkusuz vakıf ve vakfiyeler gelmektedir. Vakıflardan şehirlerde yaşayan ihtiyaç sahibi insanlar yararlanmıştır. Beylikler ve Selçuklu dönemi öncesi Anadolu'da var olan devletlerin hükümdarları -belki hepsi için söylenemez- çoğu başkent ve birkaç büyük şehir haricinde Anadolu'nun şehirlerine yatırım yapmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum Türk hükümdarlarında farklıdır. Kastamonu ve çevresinde hüküm süren Candaroğlu İsmail Bey gibi hükümdarlar yapmış oldukları külliye ve vakfiyeler ile Anadolu şehirlerinin birer ilim ve irfan yuvası olmalarına vesile olmuşlardır. Anadolu şehirleri Türk-İslâm kültür ve medeniyeti, vakıflarla vücut bulduğu gibi vakıflar sayesinde gelişmiş, imâr ve ihya edilmiş, sosyo-kültürel ihtiyaçları da bu müesseseler aracılığı ile giderilmiştir.

Bütün bunların yanında Türk kadınları da kurmuş oldukları birçok vakıfla Türk kültür ve medeniyetine büyük katkı sağlamışlardır. İslam dininin hayır ve yardımlaşma hakkındaki ahlâkî prensipleri ve uhrevî mükâfat telkinleri, dinî ve hayır kurumları meydana getirmede Müslümanları teşvik etmiştir. Müslüman Türkler de dinlerinin bu güzel öğretisini, Allah rızasını kazanmak uğruna uygulamaya koymuşlar

* Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi: abdulhalik.bakir@bilecik.edu.tr: Orcid: 0000-0002-4436-5322

** Tarih Uzmanı Emniyet Mensubu: taliss19@hotmail.com: Orcid: 0000-0003-3205-2174

ve topluma hizmet eden müesseseleri kurmada âdeta birbirleriyle yarışmışlardır. Onların bu onurlu uygulamaları sonucunda da yurdumuzun tapu senetleri hükmündeki yüzlerce vakıf ve hayır kurumu korunarak günümüze kadar gelmiştir.

Anahtar Sözcükler: Vakıf, Anadolu, şehir, kültür, medeniyet.

Abstract

Turkmens, who lived in the Anatolian geography most of which were nomadic tribes, encountered a degenerated sociocultural structure and ruined cities that were tired of wars during the Principalities and Seljuk periods, and they revived these cities by reconstructing.

Rome, Byzantine and other states, which left nothing but a few bridges and ruined structures, only applied occupation politics in many regions of Anatolia. Turkmens, who saw Anatolia as housing and dormitory, invested in these cities more than the people who lived there had ever seen. Foundations and endowments are undoubtedly at the beginning of these investments. Foundations benefited people in need living in cities. It is understood that rulers of the states that had existed in Anatolia before Principalities and Seljuk period-perhaps not to be said for all of them-did not invest in the cities of Anatolia, except for most capitals and a few major cities. This was different in Turkish rulers. Rulers such as Candaroğlu Ismail Bey, who ruled in and around Kastamonu, made complexes and foundations and allowed Anatolian cities to become a land of knowledge and lore. Anatolian cities were developed, built and elevated by foundations such as Turkish-Islamic culture and civilization, and foundations; their socio-cultural needs were met through these establishments.

In addition to all this, Turkish women also contributed greatly to Turkish culture and civilization with many foundations they established. Moral principles of the Religion of Islam on charity and solidarity, and suggestions of divine reward encouraged Muslims to create religious and charitable institutions. The Muslim Turks also implemented these beautiful teachings of their religion to gain the praise of Allah, and competed with each other in creating the establishments that served the community. As a result of their honorable practices, hundreds of foundations and charities as symbolic deeds of our country survived to this day.

Keyword: Foundation, Anatolia, city, culture, civilization

Giriş

İnsanoğlunun hayatta iken yapabileceği en hayırlı işlerden biri bazı gayr-ı menkullerini vakfetmesidir. Burada elbette ki esas gaye dini anlamda, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Ancak vakıf, aynı zamanda insanın ölümünden sonra ismini ve hayratını yaşatan bir müessesedir.¹

Bugün vakıfların giderek önem kazanması, modern toplumlarda sosyal yardımlaşmaya duyulan ihtiyacın sonucudur. Vakıflarla ilgili bu önemli noktalara değindikten sonra, bu kurumun ne zaman ortaya çıktığına bir göz atalım; her şeyden önce vakıf usulü, ferdi mülkiyete dayanmaktadır. Yani şahsın kendi arzu ve iradesiyle mülkünü hayır kastıyla kendi mülkiyetinden çıkarıp kamunun yararına tahsis etmesidir². Anadolu tarihinde ferdi mülkiyetin bulunduğu ve korunduğu dönem ise Hitit dönemidir. Sümerlerde de vakıf benzeri müesseselere rastlanılmıştır³.

Anadolu'yu yurt edindikten sonra Türklerin Anadolu'da yaptıkları vakıfların geleneğini her ne kadar gerilerde aramak gerekirse de Orta Asya'da göçebe hayat yaşamları nedeniyle eldeki belgelerden onların sosyal yaşayışları için yeterli bilgiye sahip olmadığımız gibi somut bir vakıf örneği vermeye de bugün için muktedir değiliz. Her çağda ve her toplumda dinî ve laik gayelerle yapılan tesislere bugünkü anlamıyla vakıf demek gerekmez.

Anadolu coğrafyasına egemen olan Roma kültürünün ilk devirlerinde vakıf müessesesine rastlanılmamıştır. Mallarını hayatta iken ya da ölmeye yakın zamanlarında vasiyet ve bağışlama usulü ile bırakmışlardır. Vasiyet tarzında vakıf, Romanın en uzun devri olan Cumhuriyet devrinin sonlarına doğru oluşmaya başlamıştır. Görülüyor ki Romalılar, hayır işlemek ve yardım gayesini tahakkuk ettirebilmek için mallarını lonca gibi müesseselere vasiyet veya hibe ediyorlardı. Zamanla bu vakıflar çoğalmış ve Roma devleti vâkıfın gayesinin gerçekleşmesi hususunda, bu müesseseyi düzenlemeye çalışmıştır.⁴

Anadolu'nun Türklerden önceki sahibi olan Bizans devrinde kiliseler, manastırlar vasıtasıyla fakirler, ihtiyarlar ve kimsesiz çocuklara yardım maksadıyla kurulmuş vakfa benzer hayır müesseselerinin varlığı bilinmektedir. Bizans hukukuna göre, dinî bir maksatla bir tesis yapmak isteyen fert

¹ İsmet Kayaoglu; Vakfın Menşei Hakkındaki Görüşler, *Vakıflar Dergisi*, S. 11, Ankara, 1978, s. 49.

² İsmet Kayaoglu; a. g. m., s. 50.

³ İsmet Kayaoglu; a. g. m., s. 50.

⁴ Bülent Köprülü; Tarihte Vakıflar, *A. Ü. Hukuk Fak. Dergisi*, 1951, C. 8, S. 3, s. 480.

mirasçılarının mevcudiyetine rağmen, bütün servetini buna tahsis edebilirdi. Bizans hukukunda tesis sahibi bu tesisin idaresini istediği şekilde tanzim edebilir ve bırakabilirdi. Bizans hukukunda dinî müesseselere ait mallar satılamaz, değiştirilemez ve kiraya verilemezdi⁵.

Bazı Avrupalı tarihçiler Roma'da basit bir tarzda cereyan eden vakıf müessesesinin, müstakil bir hükmî şahsiyet olarak varlığını ancak Bizans hukukunda olgunlaştığını ileri sürmektedirler. Vakıf müessesesinin müstakil bir hükmî şahsiyet kazanması hususunda ilk adımın Bizans hukukçuları tarafından atıldığını ekseri müellifler kabul etmektedirler. Anadolu'da kurulan Türk-İslam vakıflarının kaynağının Bizans vakıflarının olduğunu iddia etmişlerdir.⁶

I. Osmanlı Öncesi Dönemdeki Vakıfların Genel Durumu

Vakıf kelimesi Arapçada durdurmak, alıkoymak, manasında olup, ıstılah olarak, VII. asır ortalarından XIX. Asır sonlarına kadarki devrede, İslam ülkelerinin içtimai ve iktisadi hayatında ehemmiyetli bir rol oynayan dini içtimai bir müessesinin adıdır.⁷ Genel olarak, şehrin bütünün ilgilendiren her türlü hizmet, cami, okul, kitaplık, hastane, han çeşme vb. vakıf kanalları ile yapılmıştır. Vakıf, bir kurumun yararına, daha doğrusu onun etkinliğini sürdürmesini sağlayacak kimselerin yararına, bir mülkün başkalarının eline geçmesini önlemek demektir. O mülkün sahibi bunu süresiz olarak bağışlayabilir ve bir daha mülk üzerinde söz hakkı yoktur⁸.

Devletin şehirlere özel ve devamlı bir mali desteği halkın, şehrin işlerinin yürütülmesi için özel bir yardım yok denecek kadar azdır. Belediye hizmetleri için vergi alınmıyordu. Ancak kale, cami, köprü vb. gibi umumi ihtiyaçlar için ve bunların bakım ve onarımı için yardım toplanırdı. Bu sorunu çözen ise vakıf müesseseleriydi. Sosyal yönlü bayındırlık hizmetleri; çeşitli sosyal yardım kuruluşları ve tıp merkezleri dikkati çeker. Tıbbı verilen önem ve hemen her şehirde olduğu gibi Tokat, Amasya ve Kastamonu'da da kurulmasına çalışılan hastaneler, çeşitli adlarla anılmıştır. Dârü's-şifâ, Dârü'l-âfiye, Dârü's-sihha gibi. Medrese kervansaraylarda başlı başına bir sosyal kültür

⁵ Bülent Köprülü; a. g. m., s.482.

⁶ Bülent Köprülü; a. g. m., s.482.

⁷ Bahattin Yediyıldız; *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul,1986, s. 153.

⁸ Doğan Kuban; *Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler, Vakıflar Dergisi*, İstanbul, 1968, C. 7 s. 67.

abideleridir. Medresenin yanına cami, çeşme ve külliye bunların en güzel örnekleridir⁹.

Eski zamanlardan beri kuvvetli, cemiyetçi ve dayanışmacı telakkilere sahip olan Türkler içtimai eserler vücuda getirmeye, her zaman ve her yerde yakın bir alaka göstermişlerdir. XIII. ve XIV yüzyıl Anadolu'sunda, hükümdarlar, devlet adamları ve kumandanlar, imkânları nispetinde, Anadolu coğrafyasına medrese cami, hamam, han, zaviye, kervansaray, imaret, köprü, hastane gibi aynı zamanda sanat değerine haiz, içtimai eserler ile süslemişlerdir. Onlar gayet mütevazı binalarda yaşadıklarından, bu binaların çoğu zamanımıza kadar gelmemiştir.

Kaynağını iyilik ve hayırda yarışmaya, Allah yolunda harcamaya, toplumda kimsesiz, fakir ve düşkünlere yardım etmeye teşvik eden vakıf müessesesi, tarih boyunca Müslüman toplumlarda sosyal yapıyı sağlamlaştırmada, sosyal denge ve adaleti korumada etkin rol üstlenmişlerdir. Buna göre vakıf müessesesini, sadece hukuki bakımdan anlaşılması için bile, tarihi tetkiklerin birinci derecede mühim olduğu meydana çıkıyor. Bugün devlet kavramına göre amme hizmetleri niteliğinde olan birçok sosyal vazifeler, vaktiyle vakıf müessesesi tarafından yerine getiriliyordu. Vakıflar Çeşme, camii, medrese, yollar köprü vb. kamu yararı olarak nitelendirilebilecek bütün alanlarda aktif rol üstlenmişlerdir.¹⁰ Bu yönüyle de İslam toplumunda vakıflar, kamu hizmet ve yatırımlarını tamamlayıcı sivil inisiyatif ve örgütlenme şeklinde faaliyet gösterdiğinden doğal ve sosyal çevrenin korunmasında önemli bir görev ifa etmiş oluyordu.¹¹

Selçuklu sıhhi müesseseleri, o dönemde vakfın nasıl sağlam ve bir milli Türk müessesesi olduğunu da göstermektedir. İleri devlet adamlarının ve ailesinin, toplumda maddi durumu iyi olan insanların yapmış oldukları ve halkın yararlandığı bu müesseseler, Anadolu Türk tarihinin altın sayfalarını teşkil eder. Türkler bu coğrafyaya bir çapulculuk yapmaya, yağmalamaya değil buraya yerleşmeye geldiklerini herkese göstermişlerdir.

Sözünü ettiğimiz vakıflar klasik İslam kurumlarıdır ve ancak geneleksen Müslüman kültürünün yayılmasından sonra Anadolu'da kurulmaya başladıkları

⁹ Ümit Hasan; *Osmanlı Devletine Kadar Türkler*, İstanbul, 2000, s. 359.

¹⁰ Fuat Köprülü; Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarını Tarihi Ehemmiyeti, *Vakıflar Dergisi*, S. 1 Ankara, 1938, s. 2.

¹¹ Geniş Bilgi için; Erdal Sarguvan; Selçuklularda Tıp ve Tıp Kuruluşları; *Vakıflar Dergisi*, S. 11, Ankara, 1976, s. 318.

hemen hemen kesindir. Müslüman ülkelerde vakıfların hem özel amaçlarla hem de kamu yararına kurulabilmelerine karşın, şimdi ele alacağımız gibi vakıflar giderek camii, medrese, hasta hane, kervansaray gibi dinsel bir kurumun yararına ya da aynı anlamı taşıyan toplumsal amaçlarla kurulmaya başlamışlardır. Sanıyorum ki Anadolu Selçuklu devletinde kurulanlar yalnız bu tür vakıflardır. Vakıf bir kurumun yararına, daha doğrusu onun etkinliğini sürdürmesini sağlayacak kimselerin yararına, bir mülkün başkalarının eline geçmesini önlemek anlamını taşımaktadır. Bir mülkün sahibi her hangi bir gayrimenkulünü süresiz olarak bağışlayabilir ve bir daha o mülk üzerinde hak iddia edemez.

Beylikler ve Selçuklu ile başlayan vakıflar Anadolu coğrafyasına yayılmaya başlar ve Moğol döneminde de yaygınlık alanını genişletir. Vakıf şekline dönüştürülen mülkler önceki niteliklerini aynen koruyorlardı. Eğer bunlar etkili topraklarsa, orada yaşayan köylüler, önceki sahipleri gibi yeni sahiplerinin de himayesi altına girerlerdi. Anadolu’da bu şekilde bağışlanan vakıflar için önceki dönemlerinde devlete vergi veriyorlarsa, vakıf döneminde de devlete vergi vermek zorundaydılar. “Rum” ülkesindeki sisteme göre bütün topraklar devletin malıydı. Bu nedenle devletin bir organı olan hükümete ödenen vergi ile devlet olduğu bilinen bir mal sahibine ödenen kira arasında fazla bir fark yoktu¹².

Beylikler ve Selçuklu devrinde vakıflar müessesine kadınların rolüne değinmeden olmaz: Türk kültür tarihinde kadının çok önemli yeri bulunduğu hepimizin malumudur. Orta Asya bozkırlarına hükmettiğimiz zamanlarda bile kadın, hükümdarın sağ yanında oturur ve ona yardımcı olurdu. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları’nda da bu gelenek devam etmiştir. Ailenin en önemli ferdi olan kadınıımız, Anadolu’ya ebediyen geldiğimiz 1071 yılından sonra da büyük hizmetler vermiş, şehirlerin imarına yardımcı olmuş, ekseriyetle hastaneler kurmuş, bunların idamesi için vakıf tesis etmişlerdir. Tarihimizin hemen hemen her döneminde erkeğin yanında yer alan kadınlarımız, vakıf kurma alanında da tesis ettikleri örnek vakıflarla, sosyal, kültürel ve sağlık alanında yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanmasında bizlere önder olmuşlardır. Selçuklular zamanında vakıf eserleri ile etkili olan kadınlar konusunda ne yazık ki çok sınırlı yayın bulunmaktadır. Hastane kurmamışlar, cami, mescit, medrese, sıbyan mektebi, imaret, han, kervansaray, bedesten, arasta, çeşme, şadırvan, sebil, su yolu ve tesisleri, köprü ve benzeri kamuya

¹² Claude Cahen; *Osmanlılardan Önceki Anadolu’da Türkler*, İstanbul, 1979, s. 180-181.

yararlı tesisler inşa ettirerek bunları vakfetmişlerdir. Dolayısıyla şehirleşmeye de katkıda bulunmuşlardır¹³.

İslam dininin hayır ve yardımlaşma hakkındaki ahlâkî prensipleri ve uhrevî mükâfat telkinleri, dinî ve hayır kurumları meydana getirmek hususunda bütün Müslümanları harekete geçirerek, topluma hizmet eden birçok müesseseleri kurmada âdeta yarış etmişler ve yurdumuzun tapu senetleri hükmündeki binlerce vakıf abide ve eski eserlerimizi bizlere kazandırmışlardır. Bu durumdan da anlaşılacağı gibi Türk kadını, insan sevgisi, hayırseverlik duygu ve düşüncesi, yani hümanizm, Allah rızası için sosyal patlamalara bir sebep teşkil etmek üzere sosyal yardım ve kültürel eğitim konularına büyük önem vermişlerdir. Dolayısıyla da yüzyıllardan beri üç kıtada at koşturarak, adaletle birçok kavmi Osmanlı potasında, sosyal barış içinde, huzur içinde yaşatmayı başarmışlardır.

II. Osmalı Öncesi Dönemde Tokat, Çorum, Amasya, Kastamonu Vakıfları

A. Osmanlı Öncesi Dönemde Tokat Vakıfları

1. Ahi Pehlivan'ın Dârü's-Sülehası: İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bildirdiğine göre içinde yatan zatın adına nispetle bu tekke, Ahi Pehlivan Tekkesi ismiyle anılmaktadır. Bu tekkenin diğer adı araştırmacıların yazdığına göre Işık Tekkesidir. Ahi Pehlivan'ın kabrinin baş uçundaki kitabesinde (aslı Arapçadır) “merhum Ahi Pehlivan vefat etti, Allah, onu affetsin” yazılıdır. Türbenin iç duvarında yer alan yine Arapça üç satırlık kitabenin üçüncü satırının Türkçesi şöyledir: “bu binanın inşasını 690/1291 senesinde Ahi Pehlivan el-Evhadi emretti”. Uzunçarşılı, bu iki kitabeden hareketle, haklı olarak, Ahi Pehlivan'ın türbeyi hayattayken yaptırdığı, vefatında da buraya defnedildiği hükmüne varmaktadır. Aynı yazar, Ahi Pehlivan'ın kim olduğunun bilinmediğini, 1200-1210 yılları arasında Meyyafarikin'deki Eyyübi hükümdarı Melik Evhad Necmeddin İbn-Adil'in kölelerinden biri olup daha sonra Selçuklu devleti hizmetine girmiş olabileceği ihtimalini ileri sürer¹⁴. Darü's-Süleha'nın içinde bir medrese, muhtelif hücreler ve bir de hamam vardır.

¹³ Geniş bilgi için bakınız; Aynur Durukan; *Anadolu Selçuklularında Vakıf Eserleri Yaptırmış Kadınlar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2019, s. 21-35.

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı; *Kitabeler*, İstanbul, 1927, s. 68-69.

Şeyh'in bu müesseseye ait müstakim evde oturduğunu, gelen ve gidenlere yemekler verildiğini ve barınmaları için de yataklar hazırlandığını görmekteyiz¹⁵.

Vakfiyenin gelir kaynaklarını şu şekilde sıralamamız mümkündür: Tarım işleri, ticari kuruluşlar ve meskenler. Tarım işletmeleri arasında bir köyün (bu köyün adı vakfiyede yazdığına göre, “Kirtanohu’s-süfla” olarak geçmektedir.) tamamı, iki köyün yarı hissesi, biri Niksar’ın kadı Mehmet nahiyesinde, ikisi Fünun köyünde olmak üzere üç tarla, muhtelif bağlar, bir ambar, bir değirmen vardır. Vakfın diğer geliri, Musa Sokağında bir ve Yukarı Suk’taki üç dükkân ile ayrı bir yerde birbirine muttasıl iki han ve onlara bitişik dükkânlar vakfın gelirlerini artırmak için inşa edilmişlerdir. Bu vakfiyede ücret karşılığında görev yapanlar ise; mütevveli, şeyh, zaviye hizmetçisi, aşçı, su-yolcu ve hamamcıdan müteşekkildir.

2. Hoca Sünbül Zaviyesi Vakfı: 691/1292 yılında inşa edildiğinde Darussuleha adını taşıyan Hoca Sünbül Zaviyesinin banisi, bugün sadece mescit ve türbe kısımları ayakta kalabilen söz konusu müessesinin kitabesinde yazıldığına göre, el-Hac Sünbül bin Abdullah’tır. Aynı kitabede, Darussulehanın, Sultan Gıyaseddin Mesu’d bin Keykevus zamanında inşa edildiği ve el-Hac Sünbül bin Abdullah’ın da Münüddin Pervane’nin kızının utekasından, yani azatlı kölelerinden birisi olduğu kayıtlı bulunmaktadır¹⁶.

Vakfiyenin gelir kaynakları: 1325 yılında Beyler Çelebi’nin yaptığı vakıf, 1292’de kurulan zaviyenin yegâne gelir kaynağı durumunda gözükmektedir. Söz konusu vakıfla tahsis edilen gelirleri ve bunların sonraki dönemlerindeki durumlarını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

1. Karye-i Hergele tabi-i yıldız
2. Karye-i Mahmut tabi-i üçtaş
3. Mezra-i Ataniye tabi-i meşhedabad
4. Mezraa-i Ertoğdu tabi-i meşhedabad
5. Mezra-i Hisarcık
6. Tokat’ın Huruş mahallesinde hadika (bahçe) ve menazil (evler)

¹⁵ Bahaeddin Yediyıldız; Niksarlı Ahi Pehlivan Darus-sulehası, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat*, Ankara, 1987, s. 281-285.

¹⁶ Saim Savaş; Hoca Sünbül Zaviyesi, *Vakıflar Dergisi*, S. 24, Ankara 1994, s. 119-202.

Zaviye ve vakfiye görevlileri:

Zaviye ve vakıf görevlileri, söz konusu müessesinin büyüklük-küçüklük durumlarına göre değişiklik arz etmekle beraber, bir zaviye vakıfta bulunan temel görevliler şu şekilde belirleyebiliriz: bir zaviyede asgari olarak zaviyedâr, zaviye hizmetkârı, ferraş ve genellikle ihtiva ettiği müstemilata göre türbedar, duağı vs. görevliler bulunur. Bir vakıfta ise, başta mütevellî ve nazır olmak üzere kâtip, cabi, kayyım vs. gibi görevliler bulunur.

Netice itibarıyla, Hoca Sünbül Zaviyesi ve vakfı bünyesinde 1 zaviyedâr 1 mütevellî ve 1 mescit imamı bulunduğu kesin olarak tespit edilmiştir.

3. Gök Medresesi Vakfiyesi: Tokat'taki 1275'te Muineddin Pervane tarafından kurulan ve bugün Gök Medrese denilen hasta hane ise Gırnata'da Sultan Muhammed V'in 1375'te yaptırdığı gibi iki katlıdır; meydan mahallesinde olan ve halk arasında Pervane Medresesi, Kırk Kızlar Medresesi isimlerinin yanında darüşşifa ve bimarhâne de denilmektedir. Dâhili tertibatı Sivas'taki darüşşifaya da benzerlik gösterir. Birinci katta 15 küçük oda ve 4 büyük salon vardır. İkinci katta aynı şekildedir¹⁷. Buraya dair başvekâlet arşivinde 4 mühim vesika vardır. 1713'de hasta hane ikinci tabipliğine dair bir ila (tıp 239). 1784'de ikinci tabip Ahmet Halife'nin beratı tecdit olunmuştur (tıp 421). 1811 tarihli vesikadan şu hülasayı elde ediyoruz: Tokat nahiyesine bağlı vakıf medresesi Pervane Bey ki, Gök Medrese denmekle meşhurdur. Darüşşifa ve darus-sulehası vardır. Musallayı Tokat'ta, yazıldığı mahalde kaydı görülür. Evkafın 4 sehmi darüşşifa tabip olanlara ve 2 sehmi de darus sulehayı tahsis olunmuştur. Bu vesikalarla hastanenin 1811'e kadar faaliyette olduğunu öğreniyoruz. 1783 burasının inhilal eden tababetine meşhur kanun mütercimi Tokatlı Mustafa Efendi oğlu tabip Mehmet Raşit Efendiye istihkakı hasebiyle ve pederi Mustafa Efendi'nin asıl bu cihede sahip olması cihetle tayini de ilam olunmuştur (tıp 796). Bu vakıf hasta hanesi de diğer Selçuklu hastaneleri gibi Osmanlı devrinde de faaliyet göstermiştir.

Kadınların yaptırmış oldukları yapılar ve kadınlar tarafından onarılmış yapılar ise; bu bağlamda Mahperi Hatun'un ikinci eseri Tokat Zile karayolunda Tokat ili Turhal İlçesi Pazar Bucağı yakınındaki 1238-39 tarihli Hatun Hanı'dır. Ticaretin Selçuk devlet politikasının I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden başlayarak vazgeçilmez unsuru olması, özellikle Konya'yı kuzeyde Sinop'a; güneyde Antalya ve Alanya limanlarına bağlayan önemli karayolları üzerinde

¹⁷ Süheyl Ünver; Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair, *Vakıflar Dergisi*, S. 1, İstanbul, 1938, s. 23.

yaklaşık 30-40 km. bazen de daha sık aralıklarla hanlar yapılmasına neden olmuştur. Sultan 1. Alaeddin Keykubad'ın ölümüne (1237) kadar dönemde daha çok Orta Anadolu'yu doğuya bağlayan yollar üzerinde ve Antalya-Alanya çevresinde büyük programlı ve işlevsel açıdan şehir içlerindeki külliyelele karşılaştırılabilecek çok sayıda han inşa edilmiştir. Mahperi Hatun zamanı ise Konya'yı kuzeyde Sinop'a bağlayan yol üzerindeki hanlarla kendini gösterir. Bunların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz Hatun Hanı'dır. Kapalı bölümle avludan oluşan karma tipteki hanların orta boydaki örneklerinden olan kuzey batı-güney doğu yönündeki yapı oldukça harap durumdadır¹⁸.

Sivas-Tokat karayolunda Tokat iline bağlı Artova ilçesinin 3 km. kuzeyindeki Tahtoba Hanı'dır. Günümüzde büyük ölçüde yıkık olan hanın yalnızca avlusunun doğu ve kuzey bölümleri ayaktaadır. Dördüncü yapı Pazar Tokat karayolunda Sungur köyün 4 km. güneyindeki İbibe Hanı'dır. Karma tipte olduğu kalıntılarında anlaşılın yapı çok harap durumdadır¹⁹.

İlhanlılar tarafından yaptırılmış 1308-09 tarihli Amasya Darüşşifasında oldukça ilginç bir durumla karşılaşmaktayız. Yapının İlduz Hatun adına Abdullah oğlu Amber tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. İlduz Hatun İlhalı Hakani Olcayto Hüdebende'nin eşidir Amber adlı kişinin ise İlduz Hatun'un kölesi ve haremağası olduğu belirtilmektedir. Açık avlulu üç eyvanlı medrese plan şemasını yansıtan darüşşifa özellikle batıdaki girişi cephesinin düzeni ve portalindeki yüzeyden taşkın bitkisel bezmeleriyle dikkati çekmektedir. Ayrıca basık kemerli kapının üzerinde arkadan gösterilmiş diz çökmüş bir insan figürüne de yer verilmiştir²⁰.

4. Paşa Ali Bey Vakfı: 5 Şaban 772 H.(22.02.1371) tarihinde kurulmuş olup, zürri bir vakıftır²¹. Vakfın sınırları ve kapsadığı yer şöyledir:

a. Akkerid, Kakvid, Akpınar, Gözeksa, Buga, Derçek, Molyalı, Eşeklü, Kadı Mehmed, Hidrid, Şedir, Köprügördü köylerinin tamamı ile Eflül Nahiyesi Armos adlı köyün tamamı

b. Döneksar ve Serkis köylerinin yarı hissesi, Kekas Köyü'nün dörtte üç hissesi, Aykal Köyü'nün beşte biri

¹⁸ Aynur Durukan; Anadolu Sanatında Kadın Baniler, *Vakıflar Dergisi*, Ankara, 1998, S. 27, s. 17.

¹⁹ Aynur Durukan; a. g. m., s. 18.

²⁰ Aynur Durukan; a. g. m., s. 22.

²¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde, 734 numaralı Kütük Defterinin 163. sahifesi 157. sırasında kayıtlıdır.

c. Tokat'a bağlı Kâfur Nahiyesi Alemdar Köyü'nün tamamı

d. Aynı şehrin dışında Muzafferiddin denen ziraata elverişli arazinin tamamı Paşa Ali Bey vakfına aittir. Ancak vakfiyede hayır şartları yer almamaktadır.

5. Abdullah Oğlu Sinaneddin Yusuf Bey'in Zaviye-Vakfı²²: 890 Şevval Guresi (20/10/1485) Abdullah oğlu Sinaneddin Yusuf Bey'in Niksar'a bağlı Başçiftlik de Allah rızası için yeni inşa ettirdiği zaviyeyi fakara, miskin, ulemâ, şeyh ve zaviyeye inen bütün misafirler için vakfetmiştir.

Tokat'taki diğer vakıfları da şöyle sıralamak mümkündür:

1. Tokat'ta Ahi Paşa Zaviyesi Vakfı²³.

2. Tokat vaki Ahi Evren Vakfından Alaca Mescit demekle maruf cami-i şerif vakfı²⁴.

3. Tokat'ta Ahi Paşa Mescidi şerifi vakfı²⁵.

4. Tokatta kâin Mehmet Paşa İbni'l-merhum Beyler Çelebi'nin Türbe-i şerifi vakfı²⁶.

5. Tokat'ta Seyfettin ve Hoca Malik Seyfettin Vakfı²⁷.

6. Tokat'ta kâin Ahi Mühiddin Zaviyesi Vakfı²⁸.

7. Tokat'ta Fatma Hanım Vakfı²⁹.

²² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde, 734 numaralı Kütük Defterinin 163. sahifesi 157. sırasında kayıtlıdır.

²³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: Yeni şahsiyet kaydı: esas. 3/2-218. sıra: 2199. Vakıf defteri: Vakıf tarihi: 765 defter nu: 611 defter sayfası: 79.

²⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas. 313/219 sıra 33 Eski şahsiyet kaydı: sani. Ask. 771.

²⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas:313 sıra: 55 Eski şahsiyet kaydı: hurufat

²⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5-221 sıra: 231 Vakıf defteri: Vakfın tarihi: 856. defter no: 1961. defter sayfa: 323.

²⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5 sıra: 694 Vakıf defteri Tarihi: 887 defter nu: 608-1 sayfa: 292.

²⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5 sıra: 775 Vakıf defteri: Tarihi: 749 nu: 608/ 2 sayfa: 63-38.

²⁹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5 sıra: 694 Vakıf defteri Tarih: 887 nu: 608 sayfa: 292.

8. Mehmed Ferid Tokat müftüsü merhum Veliyyuddin Mehmed Efendi ve karsı Saliha Hatun binti Abdullah Vakfı³⁰:

9. Sonya kazasında Bigâne karyesinde tamam malikânesi vakfı³¹.

10. Zile de Ahi Evran Zaviyesi Vakfı³².

11. Zile kazasına tabi İlisu karyesinde vaki Şeyh Bahşayış Zaviyesi Vakfı³³.

12. Niksar'da Ahi Pehlivan Zaviyesi Vakfı³⁴.

13. Zile kazasında Ahi Evran Çiftliği Vakfı³⁵.

14. Tokat-Niksar, Melik Danişmend Gazi İbn-i Seyyid Melik Gazi İbn-i Hüseyin Gazi Zaviye (560 H./1164 M. Tarihli) Vakfı³⁶: (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nu, 581/2, sayfa 349, sıra 351, Türkçesi, 2104 numaralı defterin 437. sayfa, 44. sırasına kayıtlıdır.)

15. Tokat- Niksar, Ahi Ahmed Nahcivanî (690 H./1291 M. tarihli) Vakfı³⁷: (Vakfiyenin aslı Ankara Etnografya Müzesi 11842/245 sırada kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Yeni Tescil Defter (Türkçesi) numarası 2157 defterin 135. sayfasında kayıtlıdır.

16. Tokat-Niksar, Ahi Pehlivan (723 H./1323 M. Tarihli) Vakfı³⁸: (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nu, 581/2, sayfa 298, sıra 310; Türkçesi, 1967 numaralı defterin 361 sayfa, 77 sırasına kayıtlıdır.).

³⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 3/6 sıra: 932 Vakıf defteri tarih 601 nu: 628 sayfa: 484-442-447.

³¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 3/5 sıra: 759 Vakıf defteri: Vakıf tarih: 874 no: 608/ 1 sayfa: 275-274-302.

³² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/1-217 sıra: 10 Eski şahsiyet kaydı: and. Muh. 408.

³³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: 3/2-218 sıra: 3129 Vakıf defteri: Vakıf tarih: 745 defter no: 581 defter sayfa: 332-325.

³⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi yeni şahsiyet kaydı: esas: 407 sıra: 589.

³⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi yeni şahsiyet kaydı: esas: 482 sıra: 248-411.

³⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nu, 581/2, sayfa 349, sıra 351,

³⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Yeni Tescil Defter (Türkçesi) numarası, 2157 defterin 135. sayfasında kayıtlıdır.

³⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no, 581/2, sayfa 298, sıra 310.

17. Tokat-Emir Şerafeddin Ebu Talib Ali b. Kıvamü'd-din Isfahanî'nin (730H./1330 M. tarihli) Vakfiyesi³⁹.

18. Tokat, Emir-i Kebir Taced-din Ahmed İbin-i Süleyman Şah (774 H. Tarihli) Vakfı,⁴⁰.

B. Osmanlı Öncesi Dönemde Çorum Vakıfları

Çorum ve çevrelerinde Danişmendli eserlerine rastlayamadık. Bütün bunların yanında Karatekin Bey, İskilip'in fethinden sonra Çankırı'yı Bizanslılardan alıp, orada zevcesi Meryem Hatun için (Yüksek Kubbeli) bir türbe yaptırmıştır. Danişmendlilerin Çorum bölgesindeki önemli merkezlerinden birisi de eski ismi Sasıl diye bilinen, Çorum'un 49 km. güneyinde bulunan Mahmudiye köyü yakınlarındaki Karahisar-Demirli kazasıdır. Kırşehir valisi Caca Bey tarafından 670/1272 tarihinde İskilip'te cami, medrese, zaviye, kütüphane, han ve hamam gibi daha birçok vakıflar yaptırılmıştır. Caca Bey vakfiyesinde iki tane olduğu bildirilen hamamlardan şimdi sadece, İskiliplilerin Saba Hamamı diye bildikleri bir hamam ayakta durmaktadır. O da su akıntı kanallarının tıkanması sonucu metruk bir durumda kalmış olup ilgililerin yardımını beklemektedir. Caca Bey kütüphanesidir. Bu kütüphanede Selçuklu dönemine ait kıymetli eserler bulunmaktadır. İskiliplilerin Deveci Sultan diye bildikleri büyük İslam mutasavvıflarından Siraceddin Efendi akına cami, zaviye ve diğer vakıflar yaptırıldığını Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki Sivas Askeri Evvel defterindeki kayıttan öğrenmekteyiz. Bu zatın kabri bugün, bir müddet İş Bankası şubesi olarak kullanılan binanın bulunduğu yerdeydi. Ayrıca günümüzde Bahabey Mahallesi olarak bilinen mahallenin eski ismi de Siraceddin Mahallesi'ydi. Selçuklu dönemine ait 683/1284 tarihli Melike Hatun ve Arif Çelebi Vakfiyesinde, Çorum-Alayunt (Alayurd) isimli bölgede Melike Hatun'un vakıflar yaptırdığı anlaşılmaktadır⁴¹. Çorum'daki diğer vakfiyeleri de şöyle sıralamak mümkündür:

³⁹, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 582/1 numaralı defterin 118 sayfa 79. sırasında kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 582/1 numaralı defterin 118 sayfa 79. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi ise, 1967 numaralı defterin 37 sayfa 12 sırasında yer almaktadır.

⁴⁰. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 589 numaralı defterin 256 sayfa, 423 sırasında kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 589 numaralı defterin 256 sayfa, 423 sırasında; tercümesi 1961 numaralı defterin 141 sayfa, 23.sırasında kayıtlıdır.

⁴¹ Kamil Şahin; Çorum'da Vakıf Kuran Hanımlar, *Vakıflar*, Ankara, 1993, s. 88-89-90.

1. Çorum'da Pir Baba Tekkesi namında Ahi Ahmet bini'l-merhum Ahi Emir Hasan'ın Vakfı eylediği kırsal vesairesi vakfının Vakfiyesi: Vakfiyenin Arapçası M. Cevdet Bey'in "Zeyli ala Faslahiyetül fityan et-Türkiye fi rihleti İbni Batuta" adlı eserinin 294'üncü sahifesinde yayınlanmıştır. Vakfiye 768 hicret yılında Arapça olarak tanzim edilmiş Osmancık, Gümüşhacıköy, Çorumlu kadıları tarafından tasdik olunmuştur. 836 hicret yılında Çorumlu kadısı tekraren tasdik etmiştir⁴². Bu kadıların zamanında ünlü kişiler olması belgenin gerçekliğinde şüphe bırakmıyor. Emir Hasanoglu Ahi Ahmet, vakfiysinde babasının yaptırdığı "Şeyh Zeynettin" tekkesine arazi vakfediyor. Bu arazi hâsılâtının gelip gidenlere, orada oturup hizmet edenlere, geri kalanının da memleket fukarasına verilmesini şart koşuyor. Tekkeyi Ahi Ahmet'in babasının yaptırmış olmasına göre bu ahi müessesesinin vakfiye tarihi olan 768 yılından evvel de mevcut olması gerekiyor. Vakfiyedeki hudutlara göre vakfedilen arazi Çorum kasabası kenarındadır. Arazinin bir kısmı kışla yanında Yayadığın Köyüne giden yol ile Derinçay, Ulumezar arasında, başka bir parçası şimdiki Orta Mektep ve park bölgesindedir⁴³.

2. Osman Bey Vakfiyesi:⁴⁴ Osmancık Evkaf Memurluğunun, 05/02/931 tarihli ve 191/81 numaralı tahrirâtı üzerine aslı Arapça olan ilamda Osman Gazi'nin Osmancık'taki vakfiyeleri şöyledir.

a. Çalılık kurbunda (yakınında)dağ eteğinde ki arazi

b. Kızıl belde Kızılırmak adında kâin olup Eklat Dağı ve Ali Bey ormanı yakınında orta tepelerden İyüçük, Karataş yakınında ki beyaz yola kadar uzanan nefsi Osmancık arazisinin tamamı (bütün hudut ve hukukiyle Camii Kebire)

c. Kızılırmak'ın Kaşa Çayında Anbar karyesi tarikine ve Orta Hark'tan Hasan Tekin tepelerin nihayetine kadar ve beyaz yol gurubunda kâin Bend tepelerinden nehri meskure giden Beyas Tarık'ın nihayetine kadar olan Osmancık nahiyesinin İyüçük karyesini ve Kızılırmak, Suluk köy ahalesinin su aldığı mahalden ve Suluk köy kabirleri yakınında kâin Yahya Bey bahçesinden Taşlı Sokak nihayetine ve alt başında su akan cebelin hizasında ki orta tepelere ve Eylük ve Saha karyeleri belindeki tepelere ve hacı tane burbundaki tariki hastan garipler ve çoraklık sosalarına ve ondan Amasya, Yörgüç Paşa Zeyni kurbunda Çetinkaya'ya ve taşlık tepelerinden nehri mezkura kadar olan ve

⁴² Çorumlu Dergisi, S.57, Çorum 1946. s. 4-5.

⁴³ Çorumlu Dergisi, S.57, Çorum 1946. s. 4-5.

⁴⁴ Tayyar Anakök; (Basılmamış Çorum Tarihi Çalışması), 1950, s. 52.

İyüçük nahiyesinin Ülük Köyü'nü ve bayramlık kurbunda İnce Karyesi Deresi içinden Kazğan Deresine kadar olan bütün yerleri vakf eylemiştir. (737/1336) tarihi ilamdan hulasat alınmıştır.

3. İbrahim Bey Vakıfları: ⁴⁵ Çorumun Çöplü Bey Mahallesinden Saçtı Bey'in oğlu İbrahim şuraları vakfetmiştir:

- a. Çorum'un Paşa Köyündeki malikânesinin tamamını
- b. Çorum'un Beğdili Köyünün tamamını
- c. Sakız nahiyesine tabi eşek çayı, malikâne ve mezarını
- d. Saz nahiyesine tabi Saur Çiftliğinin tamamını
- e. Akıyar, Atbalı malikânesinin tamamını
- f. Sakıza tabi Şeriki ve bu köye bağlı, Erdek köylerinin (tatma çatlık) tamamı haslı Sakız divanının hepsi

Sağlığında tevliyeti kendisinin öldükten sona neslen bade neslin evlatlarının olmak üzere Paşaköy camiine vakfediyor. Eğer nesil munkariz olursa fukaray-ı müslimine bırakıyor. (756/1355) tarihli Şeriye mahkemesi ilamından

4. Kutlu Bey vakfı⁴⁶: Kutlu Bey Vakfı: 762/1360 senesinde çıkan bir hüççeti şer'îye de Kutlu Bey Vakıfları şöyle yazılmaktadır: Osmancık'ta Bikent öbek taşı, Horpok, Mikol tepesi (Aşık bulak senek, Ozan) kadar. Yavukkaya, Kerş, Yumru taş, Sudlu camiinden geçen sınır. Akpınar, Damancalı, İncirbükü, Care ayağı, Yazılıtaş ve Boyboğa köprüsü, Kınalıtaş, Taşlıkkirişi, Hallaçsekü, (Mik'i nihayetine kadar). 769/1367 tarihli Bey vakfiyesinde Çorum ve Sakız kazaları ile Çöplübey karyesinde vakfiyeler kurduğu yazılıdır.

Selçuk Hatun b. Davut Bey (Seyalık, Çarluk tepesine kadar) bu sınır dâhilindeki yerlerin bütün içinde ki eşyası ile Kutlu Bey evlatlarına vakfediyor. Bu toprakların idaresi sağlığında kendisine ait, öldükten sonra evlatlarına eğer evlatları yoksa yakın akrabalarına vakfediyor.

5. Hacı İlyas Vakıfları⁴⁷ (764/1362): Hacı İlyas b. Tabyo'nun hücceti şeriyesine şuraları vakf eylediği yazılıdır:

⁴⁵ Tayyar Anakök, a. g. e., s. 53.

⁴⁶ Tayyar Anakök, a. g. e., s. 53.

⁴⁷ Tayyar Anakök, a. g. e., s. 54.

- a. Sincan nam Saru Bey Köyü'nde kâin bütün müştemilatı ile çiftliği
- b. Çorumlu nahiyesine tabi Çarık ve Yenice köylerindeki çiftliği,
- c. Geye köyünün yarısını ve Karahisar temürlüğe tabi İncügez köyünün yarısı
- d. Kot yolun dörtte biri ve Karahisar Temürlüğe tabi Ecilce ve Köpelce köylerinin yarısı
- e. Zile kadılığına tabi Hüseyin Abadal'ın kızı Karacalu Divanı'nın hepsi
- f. Acemi ve Kördek köylerinin dörtte biri,
- g. Alacalar karyesinin yarısı, hamillerden Mağca kışla, Hüseyin Abdala tabi Bınık, Kelik Divanı'nın hepsi

I. Tutaş, Hasır kavağı, Paykin Pınarbaşı, Sorgun ve Konyacığaz, Ambarcık, Arıcak ve Çorum'a bağlı Kınık'taki arazisi.

Sağlığında müteveli kendisidir. Ondan sonra batnen bade batnın evlatlarına intikal edecektir.

6. Hüsameddin Vakfıesi⁴⁸: (765/1363) tarihli vakfıesinde Hüsameddin Bey'in şuraları vakfeylediği yazılmaktadır.

- a. Gerdek Kaya; hududu Hışır Boğazından Dereke Ağı Deresine kadar uzar.
- b. Uzun Belek.
- c. Gökveren Köyünün tamamı.
- d. Yağlı Köyün tamamı.
- e. Tomaktaş ve İğdeli Dere.
- f. Beşir Köyünün tamamı.

7. Murat Seydi Vakfıesi: (769/1367) tarihli vakfıesi⁴⁹: (769/1367) tarihli vakfıyede şöyle denilmektedir: Şeyhlerin, arıflerin büyüğü tarikat sahiplerinin imamı Murat Seydi Çöplü Bey sülalesinden Hacı Sanceddin'den Sakız divanına tabi Ovacık karyesindeki malikânesinin yarısını beş bin dirheme

⁴⁸ Tayyar Anakök, a. g. e., s. 54.

⁴⁹ Tayyar Anakök; a. g. e., s. 51-52; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, a. g. d., s. 23.

satın alıyor. Murat Seydi bu malikâneye kendisini müteveli ve burada yaptırdığı zaviyeye şeyh tayin ediyor. Sanceddin'de malik olduğu diğer kendi hissesini Murat Seydi Zaviyesine vakfediyor. Ama kendisinin bu zaviye ve malikâneye müteveli tayin edilmesini şart koşuyor. Bu teklif Murat Seydi tarafından kabul ediliyor.

Vakıf malikânenin hudutları:

Ovacıkta kabristandan başlayarak, Kırdar Deresi, Balahuzber, Taşkuran Kavağı, Oyma Ağaç Pınarı, Kiriş Yolu üzerinde Arz Pınarı (Sırlıklı ziyaretine kadar). İkinci hudut: Çoban Kayasına kadar, Mervan Kaya, Kınık Güneyi, Çatalçam yol, Çaysaray, Kuştepe.

Üçüncü hudut:

İkinci adı Sofu Nacak olan Bağlıca Pınar (diken gediğine kadar olan saha) Kurtgöz Ayağı, Sakızağzı, Oyuluboyu (tuzlu yol), Karanardıç, Kâfir Bağı (yol), bir mezra içindeki büyük taş (Kışlak mezarı) itibaren, Karan Artuç, Kır Pınar, Teklen taş aleti, Olu öküzü, eski tekke yeri, Recep Ekilliği, Ak viran ve cemi mezarlar (bütün hudutları ve hukuki ile bütün mevcudatı ile mescitler, kabristan (mesalih zaviye müstesna).

Kurulan bu zaviyeye Osmancık kazasının Sakız divanına Dârül-fukara adı verilirdi. Köy ve mezaradan ne mahsul çıkarsa satılacak evvela zaviyenin tamire muhtaç olan yerleri tamir edilecek para kalırsa köy fukarasına daha kalırsa Osmancık fakirlerine dağıtılacaktır.

Çorum ve Çevresindeki Diğer Vakfiyeler.

1. Çorum-Osmancık, Beyler Çelebi demekle meşhur Tacüddin Mehmed Çelebi İbni Ahmed (727 H. Tarihli) Vakfı⁵⁰: (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 484 numaralı defterin 137. sayfa, 2. sırasında; tercümesi 1989 numaralı defterin 494 sayfa, 89 sırasında; II. vakfiyesi 1989 numaralı defterin 495 sayfa 90.srasında).

2. Çorum-Osmancık, Emir-i Azam Gazi Osman Bey Vakfı: (737 H. tarihli) 1335 yılının Recep ayında tescil edilmiştir⁵¹, (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 608 numaralı defterin 292 sayfa, 323 sırasında; tercümesi 2132 numaralı

⁵⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 484 numaralı defterin 137. sayfa, 2. sırasında kayıtlıdır.

⁵¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 608 numaralı defterin 292 sayfa, 323 sırasında kayıtlıdır.

deFTERin 344 sayfa 69 sırasında kayıtlıdır.) Çorum-İskilip, İskilip Kadısı Şükrullah Çelebi Vakfı, 740 H tarihlidir. 1267 H. yılında tescil edilmiştir⁵².

3. Çorum kazasında Bekacık karyesinde vaki Abdalata Vakfı⁵³.

4. Çorum kazasının Yakacık karyesinde Kütübü'l-Abdalata Camii Şerifi ve Zaviyesi Vakfı⁵⁴.

5. İskilip'te vaki Şeyh Hacib Camii Şerif Vakfı (Ankara esasında)⁵⁵.

6. Çorum da Emir Ahmet mahallesinde vaki Emir Ahmet Mescidi Şerifi Vakfı⁵⁶.

Çorum'da pır baba tekkesi namıza Ahi Ahmet bin el-merhum Ahi Emir Hasan'ın vakfeyletiği kırsa vesairesinin vakfının vakfiyesi⁵⁷.

7. Çorum'da Murad-ı Rabi Camii Mukabele Vakfı⁵⁸.

8. Mecitözü kazasının Uşaklar karyesinde teslim Abdal Zaviyesi Vakfı⁵⁹.

9. Çorum civarında Piri Baba Tekkesi derununda Eshab-il Hayrat Camii şerifi vakfı⁶⁰.

10. Çorum'da Abdalata karyesinde Ata Sultan Zaviyesi Vakfı⁶¹.

Çorum'un İskilip ilçesinde şu ana kadar Danişmendli eserlerine rastlayamadık. Karatekin Bey İskilip'in fethinden sonra Çankırı'yı Bizanslılardan alıp, orada zevcesi Meryem Hatun için (Yüksek Kubbeli) bir türbe yaptırmıştır.

Danişmentlilerin Çorum bölgesindeki önemli merkezlerinden birisi de eski ismi Sasil diye bilinen Çorum'un 49 km. güneyinde bulunan Mahmudiye Köyü yakınlarındaki Karahisar-Demirli kazasıdır. Kırşehir valisi Caca Bey tarafından 670/1272 tarihinde İskilip'te cami, medrese, zaviye, kütüphane, han ve hamam gibi daha birçok vakıflar yaptırılmıştır. Caca Bey vakfiyesinde iki

⁵² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 581 numaralı deFTERin 491 sayfasında kayıtlıdır.

⁵³ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2 sıra: 2751, Vakfiye tarihi: 822 uo: 590 sayfa: 85.

⁵⁴ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/ 2 sıra: 678, Vakıf tarihi: 822 deFTER nu: 590 sayfa 85.

⁵⁵ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/1 sıra: 3295, Tarih. 881 nu: 604 sayfa: 227/322.

⁵⁶ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: 2 sıra 1868, Eski şahsiyet kaydı: Siv. Evv. Ask. 916

⁵⁷ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/ 5 sıra 23 Eski şahsiyet kaydı: Sivas. Salis. Mah. 672.

⁵⁸ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/6 sıra: 39.

⁵⁹ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas. 3/1 sıra 2044, Eski şahsiyet kaydı: Siv. Evv. Ask. 1104.

⁶⁰ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2 sıra: 1235, Eski şahsiyet kaydı. Siv. Rabi. 1011.

⁶¹ V.G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2 sıra: 1445, Eski şahsiyet kaydı: Siv. San. Muh. 371.

tane olduğu bildirilen hamamlardan şimdi sadece, İskiliplilerin Saba Hamamı diye bildikleri bir hamam ayakta durmaktadır. O da su akıntı kanallarının tıkanması sonucu metruk bir durumda kalmış olup ilgililerin yardımını beklemektedir.

C. Osmanlı Öncesi Dönemde Amasya Vakıfları

Amasya'da 1305'te İlhanlılardan Olcayto, Sultan Mehmet Hudabende'nin hanımı olan İlduş (Yıldız) Hatun'un kölesi Amber b. Abdullah tarafından yaptırılan hastanenin 1312'de tanzim edilen vakfiyesi şimdiye kadar ele geçmemiştir. Elyevm (Bugün) kısmen mamur, müstakil bir binadır. XIX asır ortalarına kadar hasta hane zengin bir kadro ile idare edilmiş ve buradan birçok hekimler yetiştirilmiştir. Evkafın mütevellisi, tabibi, muavinleri, eczacıları, kapıcıları, çamaşırcısı, aşçıları ve zengin hademesi yakın zamana kadar malumdu. 1873'den sonra sadece delilere hasredilmiştir. Bu darüşşifanın evkaf kuydu atıkasında mahruf Amasya muhasebe diye aranan Amasya cihetler defterinin 38. sayfasında siyakatle yazılı bir kadrosu dahi vardır. Buna göre müteveli, bir kâtip, bir tabip, bir mutemet, bir tabip muavini, bir müremmim, bir nakip (ekmek dağıtan) ve 3 zincirci ve bir bevval (kapıcı) yer almaktadır. Bu defterde hastanenin hekim ve muavin kadrosu XVII. Asır ortasından XIX. Asır ortasına kadar 2 asır imtidad eden kısmi malumdur. Mühim şahıslar burada yetişmiş ve birçok hekimler çalışmıştır. Çoğu hazakatle (maharetle) meşhurdur⁶². Evkaf mahzeninde bu zikrettiğimiz defterde mühim bir kayıt daha vardır. Darüşşifa-i merhum Sultan Alâeddin yazılıdır. Buradaki sultan kelimesi yanlıştır. Zira (1312) de vakfiyesini Alâeddin Ali düzenlemiştir. Bu İlduş Hanım'ın kardeşi itibar olunur. Bu vakfiyede bulunmamıştır. Alâeddin Ali Pervane Beyzade ve büyük bir emirdir. Babası da İzzeddin Mehmet b. Müiniddin Süleyman Pervane'dir. Hepsisi Amasya'da Pervane Bey Camiinde gömülüdür.

Amasya'daki diğer vakıfları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Amasya-Pervane b. Süleyman Vakfı: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi⁶³ (Besmele hariç 29 satır Arapça), 725 H tarihli, 490 numaralı defterin 339 sayfası. Türkçesi; 1989 numaralı defterin 447 sayfa, 84 sırasındadır. Tarihi: H. 692'dir.

⁶² Süheyl Ünver; Vakıf Hasta haneleri, *Vakıflar Dergisi*, S. 1, Ankara, 1938, s. 19

⁶³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi; defter nu: 490, defterin sayfası 339.

2. Amasya-Merzifon-Meşhuri'l-âfâk (Emir-i) Şehabi'd-devle Ve'd-dîn Şadi Bey b. el-merhum İzzü'd-din Balaban Vakfı⁶⁴.

3. Şadi Bey b. Bayraklı Gazi Vakfıyesi ise 815 tarihlidir. 1341 tarihinde tescil edilmiştir.

4. Amasya, Muzafferî'd-dîn Pervâna Bey b. Osman Vakfı⁶⁵.

5. Amasya Halifet Gazi Medresesi.

6. Halifet Emirzâde Ali oğlu Sıraceddin Süleyman Bey'in oğlu Alâeddin Emir Ali'nin 762 tarihli vakfıyesi: (Oğlu ve torunu tarafından 6. vakfiye yenilenmiş olup, asıl vakfiye 1209 tarihlidir.)⁶⁶.

7. 622 H. tarihli Amasya Halifet Gazi (Emir-i Kebir Mübarezeddin Halifet el-Gazi b. Kuli) Vakfıyesi⁶⁷.

8. 740 H. Tarihli. Amasya-Havza (Samsun) Gazi Çelebi b. Mes'ud Selçukî (Altunbaş b. Sultan Mes'ud) Vakfı⁶⁸.

9. 585 H. Tarihli Amasya Kaya Paşa b. Kaya Çelebi İbn-i Mehmed Çelebi Vakfıyesi⁶⁹.

10. Amasya Gazi Şah Çelebi oğlu Hoca Bey'in 706 H. tarihli Vakfıyesi⁷⁰.

⁶⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 990 numaralı defterin 170. sayfa 162 sırasında kayıtlı olup tercümesi yoktur.

⁶⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 579 numaralı defterin 31 sayfa 19 sırasında kayıtlı olup Arapça'dır. Ayrıca Amasya Muhasebe Defterinin 1135/339' da kaydı bulunmaktadır. Vakfiye 699 H. tarihli olup, 1211 H. tarihinde tescil edilmiştir. Ayrıca H. 692 tarihli cami vakıf kaydı olup, Atık Amasya Muhasebe Defterinin 1099/103 (490 numaralı Defter, sayfa 339'da) numarasında kayıtlıdır. Tercümesi; 1989 numaralı defterin 477 sayfa, 84. sırasında bulunmaktadır.

⁶⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 610 numaralı defterin 40. sayfası 47. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi, 1989 numaralı defterin 130 sayfasındadır. (Oğlu ve torunu tarafından vakfiye yenilenmiştir).

⁶⁷ Müceddet Anadolu 25 numaralı defterin 37. sayfasında; Türkçesi, 1967 numaralı defterin 307 sayfa, 59 sırasında kayıtlıdır.

⁶⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 609 numaralı defterin 226 sayfa 269-270-271 sıralarında bulunmaktadır; tercümesi ise 2195 numaralı defterin 492 sayfa, 85. sırasında kayıtlıdır. Orijinalleri, Tescil Kutusu No: 31/ 269-270-271'de muhafaza edilmekte olup üç vakfiyedir.

⁶⁹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 587 numaralı defterin 139 sayfa, 169 sırasında; tercümesi ise 2105 numaralı defterin 453 sayfa, 75. sırasında kayıtlıdır.

⁷⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde olup, 607 numaralı (Müceddet Anadolu 21/29) defterin 10. sayfa 11. sırasında kayıtlıdır. Tercümesi 1768 numaralı defterin 75. sayfa, 18. sırasında.

11. Amasya vilayetine tabi Pir İlyas köyünde müteveffıye Ayşe Hatun Türbesi Vakfı⁷¹.

12. Amasya vilayetinde merhum Hayrettin Efendi sülalesinden Ahi Ahmet nam diğeri Ahmet Mahmut Zaviyesi Vakfı⁷².

13. Amasya vilayetinin Abdal İshak Türbesi Vakfı⁷³.

14. Amasya vilayetinde merhum Sultan Alaaddin Darüşşifası Vakfı⁷⁴.

15. Amasya vilayetinde Ebu İshak Türbesi Vakfı⁷⁵.

16. Amasya vilayetinde Ahi Darbhaneci Vakfı⁷⁶.

17. Amasya vilayetinin Tütünlük Bağları nam mahalde Çoban oğlu Mustafa b. Mahmut Mescidi Şerifi vakfı⁷⁷.

18. Sunisa kazasında Hızır İlyas ve Şerafettin Mezrası Vakfı olup, asıl vakfiye 1209 tarihli⁷⁸.

D. Osmanlı Öncesi Dönemde Kastamonu Vakıfları

Kastamonu Selçuklu büyüklerinden Muiniddin Süleyman Pervane'nin Oğlu Ali'nin Hasta hanesi (ve Maristan denilen bir hasta hane vardır) 1272'de inşa olunmuştur. Kastamonu'da Köpçeğiz mahallesindedir. Yılanlı Dergâhı diye de maruf olunur. Hakikaten halkın itimat ettiği ve bir takım şifalar umduğu taş mahkûk (kazılı) yılan alameti de vardır. Kapısında buranın Maristan olarak yapıldığına dair Arapça bir kitabe vardır. Banisi Müinüddin Pervane Süleyman'ın oğlu Ali'dir. Mimarı Kayserili Sa'd'dır. Banisinin burada türbede yatıp yatmadığı tetkike değer. Kitabedeki maristan Türkçe karşılığı ise yılanlık demektir⁷⁹. Şarkta hasta hanelere Maristan itlak olunur ki eski tababette olduğu gibi İslam ve Türk tababetinde yılanlı tababete bir remz olarak alınmıştır. Selçukluların Maristan, Bimaristan, Darü's-sıhha, Darü's-şifa gibi isimleri hep hastaneye mukabildir. Bu hasta hanede ruh hastalıkları, sar'ahılar ve mecnunların tevdi edilmiş olduğu bilinir. Burası da son zamanlarda Yılanlı

⁷¹ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 408 sıra: 859.

⁷² V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 424 sıra: 193.

⁷³ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 424 sıra: 290.

⁷⁴ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 35/3.

⁷⁵ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 132/38.

⁷⁶ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 376/175.

⁷⁷ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 496 sıra: 1303.

⁷⁸ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 389/192.

⁷⁹ Süheyl Ünver; a. g. e., s. 22.

Tekke denilen Mevlevi tekkesidir. Hala kısmen sağlamdır. Kitabesinde Selçuklu yazısı ile yedi satırlık bir yazı vardır. 1275 yıllarında Selçuklu büyüklerinden Pervane Bey'in Tokat'ta yaptırdığı ve halen büyük kısmı toprağa gömülü olan iki katlı Gök Medrese (1272), Kastamonu'da Ali b. Pervane Hastanesi'nin yapılması (1277), Tokat'ta Pervane Hastanesi'nin yapılması (1308), Amasya Hastanesi'nin yapılması (1312), Amasya Hastanesi vakfiyesinin tanzimi⁸⁰.

1. Candar oğlu İsmail Bey Vakfiyesi:

Candaroğlu İsmail Bey'in imaret vakfiyesine şöyle bir göz gezdirirsek 865/ 1461 senesinde tertip edilen bu vakfiyede Türklerin on beşinci asırda ilmi ve içtimai müesseselere verdikleri ehemmiyeti gösterebilir. Vakfiyeye göre her ay ekmek yapmak için kırmızı temiz buğdaydan on mud (İstanbul kilesi), çorba için temiz beyaz buğdaydan ayda bir mud (yirmi kile) buğday, her ay yine çorba için kabuğu soyulmuş beyaz pirinçten üç mud pirinç verilmektedir. Cuma ve Ramazan gecelerinde fazla olarak ilave edilen miktar ile beraber cem'an senede altmış mud pirinç pişecektir. Yine her ay için ucuz olsun, pahalı olsun beş yüz dirhem gümüş akçe mukabili et ile sekiz batman yağ ve iki buçuk batman bal sarf edilecektir. İmarete gelecek misafirlere üç gün sabah akşam mütelevvi ziyafetler çekilecek ve akşamları hayvanlarına yem verilecektir; eğer imarete gelecek misafirler, yemekten sonra gelmiş ise ve hazırda yemek yoksa onlara ceviz, bal, peynir ve bunlara mümasil, tedarik edilmesi mümkün olan yiyecek hazırlanacaktır. İsmail Beyin medresesinde ulum-u edebiye ile tefsir, hadis, kelam ve Hanefi fıkına vakıf ve mütelevvis bir âlim müderris olacaktır. Medreseye devam eden talebeye beş akçe yevmiye ile her birerine ekmek ve yemekten kâfi miktarda yiyecek verilecektir. Vakıf semtindeki mahallelerin çocuklarını okutmak üzere vakfiyeye ayrıca bir muallim tahsisatı konmuştur⁸¹.

Kastamonu İsmail Bey Mahallesi'nde, Şeyhinşah Kayası diye tanınan bir tepe üzerinde, meyilli bir arazide bulunan İsmail Bey Külliyesi cami, imaret, medrese, sıbyan mektebi, türbe, han ve hamamdan meydana gelmiştir. Vakfiyesinde ayrıca kütüphane, ambar, mutfak ve fırın gibi yapıların da bulunduğu belirtilmektedir. Külliye Candaroğulları beylerinden Kemaleddin İsmail Bey (1443–1461) adına XV. yüzyılda yapılmıştır. Külliye yapıları caminin konumuna göre yerleştirilmiştir. Cami, imaret, medrese ve han birbirlerine duvarla bağlanan bir avlu oluşturmaktadır. Türbe de bu avlunun

⁸⁰ Erdal Sarguvan, a. g. m., s. 319-321.

⁸¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı; *Anadolu Beylikleri*, Ankara, 1988, s. 233-234.

içerisindedir. Külliye'nin hamamı avlu dışında ve külliye'nin batısında ayrı bir arsa üzerinde yapılmıştır.

Selçuklu neshi ile yazılmış kitabesinden öğrenildiğine göre 1454 yılında İsmail Bey tarafından yaptırılmıştır. Cami Erken Osmanlı mimarisinde görülen zaviyeli veya tabhaneli plan tipindedir. Peş peşe aynı yükseklikte iki büyük kubbe ve öndeki kubbenin iki yanında ibadet mekânına birer küçük kapı ile açılan tonozlu mekânlardan meydana gelmiştir. Mihrap önündeki kubbeli bölüm diğerine göre daha küçüktür. Yan mekânlardan doğudaki, önündeki kubbeli mekânın genişliğine yakın ölçüdedir. Batıdaki yan mekân ise güneye doğru biraz daha uzatılmış, birbirinden duvarla ayrılan iki bölümden meydana gelmiştir. Bunların da üzeri sivri kemerlerle örtülüdür. İbadet mekânını örten kubbeler sekizgen tuğla kasnaklar üzerine oturtulmuştur. Caminin önünde beş kubbeli bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu kubbeler dört sütunla iki paye üzerine sivri kemerlerle oturtulmuştur. Son cemaat yerinden ibadet mekânına giriş kapısının köşeleri duvara dayalı sütunlarla hareketlendirilmiş, kapının alınlığına da üç satırlı Arapça bir kitabe yerleştirilmiştir.

Caminin doğu ve batı yönüne, camiye bitişik olarak yapılan imaret ayrı bölümlerden meydana gelmiştir. Bunlardan doğudaki büyük tonozlu bölüm külliye'nin vakfiyesinde de belirtildiği gibi, misafirlerin yatması için yapılmıştır. Yapının güney ve doğu duvarlarında alt sırada birer pencere, güneyinde üst sırada bir mazgal bulunmaktadır. Kuzeybatı köşesindeki basık kemerli kapı ile de sofayla bağlantısı sağlanmıştır. İmaretin batı tarafındaki mekân da mutfak, ambar ve fırın olarak iki bölümden meydana gelmiştir.

Caminin kuzeyinde bulunan Medrese kesme taş ve moloz taştan yapılmış, tek katlı, açık avlulu ve iki eyvanlı bir plan tipi göstermektedir. Medresenin kapısı üzerinde üç satırlı Arapça kitabesinden, Ebcet hesabına göre 1457 tarihi çıkarılmaktadır. Avlunun güneyinde yer alan eyvanın üzeri kubbe ile örtülmüştür. Batıdaki giriş eyvanı ile avluyu üç yönden çeviren odalar beşik tonozlarla örtülmüştür. Avlu çevresindeki on hücrenin içerisinde birer ocak nişleri bulunmakta, ayrıca dışarıya da birer pencere ile açılmaktadır. Medrese önündeki ahşap revaklar yıkıldığından günümüze gelememiştir.

Candaroğlu İsmail Bey'in türbesinin kuzeybatısında bulunan sıbyan mektebi. Avlu kapısı üzerinde 1514 tarihli bir kitabe bulunmaktadır. Bu tarihe dayanan bazı araştırmacılar sıbyan mektebinin Osmanlı döneminde yapıldığını ileri sürmektedirler. Sıbyan mektebi iki sıra kesme taş, iki sıra tuğlanın örülmesi ile meydana gelmiş bir duvar yapısına sahiptir. Kare planlı, kubbeli olan sıbyan mektebinde kubbeye geçiş istiridye kabuğu şeklindeki tromplarla sağlanmıştır.

Sıbyan mektebi 1514, 1766–1767 yıllarında onarılmıştır. Bu onarımlar sırasında da orijinalliklerinden kısmen uzaklaşmıştır.

Caminin kuzeybatısında bulunan türbeyi, Candaroğlu İsmail Bey kendisi ve yakınları için yaptırmıştır. Ancak, Fatih Sultan Mehmet tarafından Filibe'ye gönderildiğinden buraya gömülememiştir. Bu nedenle de kapısı üzerindeki kitabe yeri boş bırakılmıştır. Türbe duvarlarında birer dört köşe pencere ile kubbe kasnağında da dört küçük mazgal penceresi bulunmaktadır. Türbe içerisinde on bir mezar bulunmaktadır. Bunlardan beşi, Seyyid Alaeddin, Mevlana Safiyuddin, Emir İshak Bey, Aşre Hatun ve Azade Hatun'a aittir. Diğer mezarların kitabeleri bulunmamaktadır.

Deve Hanı (Merkez) Kastamonu İsmail Bey mahallesi, Şeyhinsah Tepesi'ndeki İsmail Bey Külliyesi'nin bir bölümünü oluşturmaktadır. İsmail Bey'in vakfiyesinden öğrenildiğine göre, Candaroğlu İsmail Bey (1443–1460) tarafından XV. yüzyılın ortasında yaptırılmıştır. Bu han Candaroğlu İbrahim Bey tarafından gelir sağlamak amacı ile yapılmıştır. Deve Hanı'nın ön yüzü kesme taştan yan duvarları moloz taştan ve tuğladan yapılmıştır. Hanın giriş kapısı basık kemerlidir. Yapının ön yüzündeki giriş kapısından sonra yüksek tonozlu birer bekçi hücresi ve kare planlı avlusunun yanında da ahırlar bulunmaktadır. Avlunun iki yanda yolcuların kaldığı odalar vardır. İsmail Bey Külliyesinin kuzeyinde yer alan ve halk arasında Deve Hanı olarak isimlendirilen bu hanın kitabesi bulunmamaktadır. Ancak vakfiyesi göz önüne alınırsa, bu hanın 1454–1457 yıllarında yapıldığı sanılmaktadır. Güney cephesinin ortasında basık kemerli bir kapısı olup, burada aydınlık feneri olan bir kubbe ile örtülü mekâna geçilmektedir. İki yanında zeminden yüksek, kare planlı, üzerleri sivri tonozla örtülü iki ayrı mekân bulunmaktadır. Güney yönündeki ocak nişleri ve bacası ile yolculara ayrılmıştır. Girişin ekseninden sivri kemerli kapı ile de kuzeydeki dikdörtgen planlı, kapalı ahıra geçilmektedir.

İsmail Bey Külliyesi'ne gelir sağlamak için yaptırılmış olan hamamın kitabesi bulunmamaktadır. Ancak vakfiyesi dikkate alındığında 1454–1457 yıllarında yapıldığı sanılmaktadır. Külliye'nin batısında yer alan bu hamam, doğu-batı doğrultusunda arsaya yerleştirilmiştir. Kesme taş duvarlı olan hamamın üst örtüsü tuğladandır. Hamam soyunmalık, ılıklik ve sıcaklik bölümlerinden meydana gelmiştir.

Kastamonu, Sinop ve diğer bazı yerlerde on odalı medrese, türbe ve kütüphane, cami, mescit, han, hamam, çeşme gibi bir hayli müessese kurmuş olduğu mevcut kalıntılardan anlaşılmaktadır ki bunların en önemlisi nefsi-i Kastamonu'da evvelce Şahin Şah Kayası ve sonra küçük veya aşağı imaret diye

anılan İsmail Bey külliyesidir. Tarihli vakfiye tertip ettirmiştir. Vakfiyede imareti ve burada misafirlere, fakirlere ne suretle yemek verilip ikram edileceği hakkında sosyal bakımdan dikkate şayan kayıtlar vardır. İsmail Bey Karasu köyündeki Çelebi Çiftliğini Kastamonu'da Kanara, Kayalar Mahallesi sularına ve içme suları masarifine karşı vakfetmiştir. Bunlardan başka ulu şahsiyetlerden müteaddit zatlara da vakıfları vardır. Bütün bu bilgiler Candaroğulları hükümdarları içinde yüksek karakteri ilim ve fazileti ile en seçkini olan birçok hayır müesseseleri kurarak bölgede imar faaliyetlerini destekleyen İsmail Bey devrini Beyliğin tarihinde bir refah devri olarak vasıflandırmamızı sağlamaktadır⁸².

2. Mahmut Bey Vakfiyesi:

Kastamonu'n göl nahiyesinin kasaba köyündeki camiinin banisi olan Mahmut Bey, Candar ailesinin üçüncü hükümdarı Adil Bey'in oğludur. Vakfiyesinde ve kitabelerinde Emir-i Kebir, Melik-ül Ümera, Zaim-ül Cüyüş, Sipehsalar-ı Mükerrrem ile zikredildiğine göre Celalüddin Beyazıt Bey'in hükümdarı devrinde başkumandanlığı görevinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Mahmut Bey 768 Ramazan 1367 Mayıs tarihinde Kastamonu merkezine bağlı, şehre 3 saat uzaklıkta bulunan Göl nahiyesinin Kasaba (İlsu) köyünde yaptırmış olduğu bu camii köylüler tarafında Mahmut Beyin babasına izafeten Adil Bey Camii olarak anılmaktadır. Camiinin vakfiyesi 776 (1374) tarihli olup vakıflar umum müdürlüğünde 1962 numaradadır. Göl nahiyesi Sarı Ömer Köyü bu Mahmut Beyin vakfidır.

Emir Mahmut Beyin Sokun nahiyesinde Tekke köyünde Hasan Şeyh b. Kızıl Bey'e bir zaviye yaptırmıştır. Bu zaviyeye ait vakfiyesinde yine Emir-i Kebir, Zaimü'l-Cüyüş ve sair elkab ile zikredilmektedir. Vakıflara göre Göl kazası Mahmut Beyin iktasıdır.

Mahmut Beyin vefatı tarihi ve nerde metfun olduğu malum değildir. Zevcesi Hatice Hanım yine Candaroğlu ailesinden olup Göl kazasında Şeyh Ahmet Zaviyesine vakıf tapmıştır. Mahmut Bey'in oğlu Mehmet Bey, 13 Rebiulevvel 772 (1370 Eylül) de herhalde küçük yaşta babasından evvel vefat ederek babasının camiinin yanına Beşikli Türbe denilen makbere defnedilmiştir⁸³.

⁸² Yaşar Yücel; a. g. m., *Belleten*, Ankara, 1970, C. 34, S. 135, s. 392.

⁸³ İ. Hakkı Uzunçarşılı; a. g. e., s. 140-141.

Kastamonu'daki diğer vakıfları da şöyle sıralamak mümkündür:

1. 626 H tarihli Kastamonu- Göl ma Sorgun Nahiyesi'nde Emir Mahmud Bey Vakfı⁸⁴.
2. 688 H. tarihli Kastamonu Emirü'l-Kebir el-Aksarayî Cemâleddin Firenksah el-Hızır bin-i İzzüddeve Vakfiyesi⁸⁵.
3. 500 H. tarihli Kayseri Alemü'd-din Emir Kayseriyye Vakfı⁸⁶.
4. Kastamonu'da İsfendiyar Bey Vakfı⁸⁷
5. Kastamonu vilayetinde Yakup Arslan Zaviyesi Vakfı⁸⁸.
6. Kastamonu Cebail Mahallesinde Selçuk Hatun Zaviyesi Vakfı⁸⁹.
7. Devre kani kazasında Ahi Çelebi Zaviyesi Vakfı⁹⁰
8. Sorkun kazasına tabi Kadı Köyünde İsmail Bey Mescidi Şerif Vakfı⁹¹.
9. Üsküb-i kazasına tabi Aksanoğlu mevkiinde ve kervansaray ve köprü⁹².
10. Amasya ve Tosya'da vaki merhum Mehmed Paşa Vakfı⁹³.
11. İskilip'te vaki Caca Bey Medresesi Vakfı⁹⁴.
12. İskilip'te vaki Şeyh Habib Cami Şerifi Vakfı⁹⁵.

⁸⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 592 numaralı defterin 247. Sayfasında bulunmaktadır; tercümesi 1862 numaralı defterin 295 sayfa, 59 sırasında kayıtlıdır.

⁸⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 609 numaralı defterin 99. sayfa, 120 sırasında geçmektedir; tercümesi 1767 numaralı defterin 94 sayfa, 18. sırasında kayıtlıdır.

⁸⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582/1 (Anadolu başlar 1267) numaralı defterin 4. sayfa 14. Sırasında ulunmaktadır; tercümesi 1961 numaralı defterin 130 Sayfa, 20 sırasında kayıtlıdır.

⁸⁷ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 409 sıra: 5.

⁸⁸ V. G. M. A. yeni şahsiyet kaydı: esas: 485 sıra: 274-227.

⁸⁹ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 486 sıra: 895/ 298.

⁹⁰ Y V. G. M. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 417 sıra 984.

⁹¹ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 486 sıra: 617.

⁹² V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 486 sıra: / 82/ 619.

⁹³ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/1 sıra: 406 Tarih 896 nu: 586 sayfa: 57-45.

⁹⁴ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 60/2 sıra: 28 Tarih 670 nu: 607 sayfa: 393.

⁹⁵ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/1 sıra: 3295 tarih 881 nu: 604 sayfa: 247.

13. Dadaş kazasında Tavaş karyesinde Tekke ve Seyid Ata Zaviyesi Vakfı⁹⁶.

14. Göl nam Sorkun nahiyesinde Tekke karyesinde Şeyh Hasan Tekkesi Vakfı⁹⁷.

15. Tosya'da Hoca İmad tarla Vakfı⁹⁸.

16. Kastamonu'da İsa Bey Vakfı⁹⁹.

17. Kastamonu'da Cemaleddin Mescid Şerifi Vakfı¹⁰⁰.

18. Kastamonu'da vaki Ahi Şurba demekle maruf zaviye Vakfı¹⁰¹.

19. Zarı kazasına tabi Cem Köyünde merhum Süleyman Paşa Zaviyesi Vakfı¹⁰².

20. İskilip kazasında Caca Bey namı diğer Haliliye Medresesi Vakfı¹⁰³.

21. İskilip Yaka köyünde Ahi Mahmud Zaviyesi Vakfı¹⁰⁴.

22. Gölpazarı Bolu kazasına tabi Özdemir köyünde Baba Zeyd Vakfından bir değirmen ile sekiz mud tohum istiap eder mezrası Vakfı.¹⁰⁵

Sonuç

Anadolu Beylikleri ve Selçuklu vakfiyelerinin eldeki nüshaları, genelde Osmanlı dönemi istinsah kopyalarıdır. Asılları maalesef yangın, sel, deprem, savaş gibi sebeplerden dolayı günümüze intikal etmemiş, zayı olmuşlardır. Bu sebeple de vakfiyenin aslının yırtık olması, o kısmın kopmuş olması sebebiyle vakfiyede küçük atlamalara neden olmaktadır. Ayrıca hattatlar, yer ve şahıs isimlerini, bilhassa yabancı isimleri bilemediklerinden yanlış okuyup, yanlış

⁹⁶ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/2 sıra: 1873 vakfiye defteri tarih 705 nu: 582 sayfa: 271-183.

⁹⁷ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/ 2 sıra: 1335 tarih 626 nu: 592 sayfa: 223-247-182.

⁹⁸ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/1 sıra: 2484 tarih 934 nu: 1760 sayfa: 204.

⁹⁹ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/1 sıra: 274-2579-615-1205 tarihi: 861 nu: 582 sayfa: 225 Vakfın nevi: camii eski şahsiyet kaydı: sadrı ali and. Muhasebe.

¹⁰⁰ V. G. M. A. yeni şahsiyet kaydı esas: 10/1 sıra: 2931-2932 tarih: 688 nu: 609 sayfa: 119-120. Eski şahsiyet kaydı: sarı sami ask. 482.

¹⁰¹ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/2 sıra: 191 tarih: 703 nu: 591-1766 Sayfa: 12-16-355-384. eski şahsiyet kaydı: sar. evv. muh.588 vakfın nevi zaviye

¹⁰² V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 485 sıra: 231-288.

¹⁰³ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 408 sıra: 840.

¹⁰⁴ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 420 sıra: 540.

¹⁰⁵ V. G. M. A. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 414 sıra: 158.

harflerle yazdıklarından veya yanlış kaydettiklerinden; bugün bu vakfiyeleri inceleyen ilim adamları çok zorlanmaktadır. Yine bilindiği gibi Anadolu topografyası için bu isimler önemli mihenk taşlarıdır. İslâmiyet'in geniş hoşgörü şemsiyesi altında Beylikler dönemi ve Selçuklu dönemi vakıfları, Allah rızası, hayır-hasenat duygusu, insanlık sevgisi ve dolayısıyla tamamen insanlık hümanizmi tesiri altında yapılmıştır. Vakfiyelerde; Din, dil, cinsiyet ve ırk farkı gözetilmemiştir.

Beylikler devri ve Anadolu Selçuklu vakfiyeleri konusunda önceki büyüklerimiz bugüne kadar hemen hemen her şeyi söylemişler. Bizim de artık yeni bir vakfiye veya belge parçası bulma şansımız, sürprizler istisna olmak üzere maalesef pek yok! Yapılacak tek şey analiz ve yanlış noktaların bulunarak yeniden yorumlanması. Bunun için de çok iyi Arapça ve Farsça bilgisi gerekli. Bizler, bilinenleri yeniden araştırarak, incelemelerde bulunarak keşfetme arzusu içindeyiz. Sebebi ise, eski eserlerimizi zaman, tabiat ve kullanım tahribinden kurtararak, eski eserin eski şeklini tespit ederek, gelecek nesillere bu eserleri fonksiyon vermeye de uğraşarak aktarabilmek.

Yurdumuzun her köşesine dağılmış birçok vakıf eski eser vardır. Bu eserlerimiz hepimizin medar-ı iftihar, Türklüğün bu vatandaki damgalarıdır. Bu eserleri topyekün bütün milletçe koruyup, kollamamız, gelecek nesillere olduğu gibi aktarmamız gerekmektedir. Günümüzde hizmet alanları birçok bakanlık hizmet birimleri içine giren ve yurdumuzun en eski müessesesi olan vakıfları, milletçe özenle korumak vicdanî bir görevdir. Bu bakımdan vakıfları birer miras gibi bize emanet edilen onu koruyup kollanmasını isteyen kutsal birer emanet gibi görmemiz lazımdır. Bu müesseseleri günümüzde fazla değer verilmediğini hepimiz görmekteyiz. Bu bakımdan devletin ve hayır sahibi insan ve kuruluşların eski eser restorasyonuna ayrılan pay maalesef oldukça kısıtlıdır.

Kaynaklar

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 734 numaralı Kütük Defterinin 163. sahifesi 157. Sırası.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 734 numaralı Kütük Defterinin 163. sahifesi 157. sırası

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: Yeni şahsiyet kaydı: esas. 3/2–218. sıra: 2199. Vakıf defteri: Vakıf tarihi: 765 defter nu: 611 defter sayfası: 79.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas. 313/219 sıra 33 Eski şahsiyet kaydı: sani. Ask. 771.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas:313 sıra: 55
Eski şahsiyet kaydı: hurufat

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5-221
sıra: 231 Vakıf defteri: Vakfın tarihi: 856. defter no: 1961. defter sayfa: 323.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5 sıra:
694 Vakıf defteri Tarihi: 887 defter nu: 608-1 sayfa: 292.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5 sıra:
775 Vakıf defteri: Tarihi: 749 nu: 608/ 2 sayfa: 63-38.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/5 sıra:
694 Vakıf defteri Tarih: 887 nu: 608 sayfa: 292.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 3/6 sıra:
932 Vakıf defteri tarih 601 nu: 628 sayfa: 484-442-447.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 3/5 sıra:
759 Vakıf defteri: Vakıf tarih: 874 no: 608/ 1 sayfa: 275-274-302.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/1-217
sıra: 10 Eski şahsiyet kaydı: and. Muh. 408.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: 3/2-218 sıra:
3129 Vakıf defteri: Vakıf tarih: 745 defter no: 581 defter sayfa: 332-325.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi yeni şahsiyet kaydı: esas: 407 sıra:
589.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi yeni şahsiyet kaydı: esas: 482 sıra:
248-411.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nu, 581/2, sayfa 349, sıra 351,

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Yeni Tescil Defter (Türkçesi)
numarası, 2157 defterin 135. Sayfası.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no, 581/2, sayfa 298, sıra 310.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 582/1 numaralı defterin 118 sayfa 79.
sırasında kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 582/1 numaralı defterin
118 sayfa 79. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi ise, 1967 numaralı defterin 37 sayfa
12 sırası.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 589 numaralı defterin 256 sayfa, 423
sırasında kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 589 numaralı defterin

256 sayfa, 423 sırasında; tercümesi 1961 numaralı defterin 141 sayfa, 23.sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 484 numaralı defterin 137. sayfa, 2. sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 608 numaralı defterin 292 sayfa, 323 sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 581 numaralı defterin 491 sayfasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2 sıra: 2751, Vakfiye tarihi: 822 uo: 590 sayfa: 85.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/ 2 sıra: 678, Vakıf tarihi: 822 defter nu: 590 sayfa 85.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/1 sıra: 3295, Tarih. 881 nu: 604 sayfa: 227/322.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: 2 sıra 1868, Eski şahsiyet kaydı: Siv. Evv. Ask. 916

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/ 5 sıra 23 Eski şahsiyet kaydı: Sivas. Salis. Mah. 672.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/6 sıra: 39.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas. 3/1 sıra 2044, Eski şahsiyet kaydı: Siv. Evv. Ask. 1104.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2 sıra: 1235, Eski şahsiyet kaydı. Siv. Rabi. 1011.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2 sıra: 1445, Eski şahsiyet kaydı: Siv. San. Muh. 371.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi; defter nu: 490, defterin sayfası 339.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 990 numaralı defterin 170. sayfa 162 sırası.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 579 numaralı defterin 31 sayfa 19 sırası. Amasya Muhasebe Defterinin 1135/339' da kaydı bulunmaktadır. Vakfiye 699 H. tarihli olup, 1211 H. tarihinde tescil edilmiştir. Ayrıca H. 692

tarihli cami vakıf kaydı olup, Atık Amasya Muhasebe Defterinin 1099/103 (490 numaralı Defter, sayfa 339'da) numarasında kayıtlıdır. Tercümesi; 1989 numaralı defterin 477 sayfa, 84. sırasında bulunmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 610 numaralı defterin 40. sayfası 47. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi, 1989 numaralı defterin 130 sayfasındadır. (Oğlu ve torunu tarafından vakfiye yenilenmiştir).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 609 numaralı defterin 226 sayfa 269-270-271 sıralarında bulunmaktadır; tercümesi ise 2195 numaralı defterin 492 sayfa, 85. sırasında kayıtlıdır. Orijinalleri, Tescil Kutusu No: 31/ 269-270-271'de muhafaza edilmekte olup üç vakfiyedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 587 numaralı defterin 139 sayfa, 169 sırasında; tercümesi ise 2105 numaralı defterin 453 sayfa, 75. sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde olup, 607 numaralı (Müceddet Anadolu 21/29) defterin 10. sayfa 11. sırasında kayıtlıdır. Tercümesi 1768 numaralı defterin 75. sayfa, 18. sırasında.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 408 sıra: 859.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 424 sıra: 193.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas. 424 sıra: 290.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 35/3.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 132/38.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 376/175.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 496 sıra: 1303.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 490 sıra: 389/192.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 592 numaralı defterin 247. Sayfa; tercümesi 1862 numaralı defterin 295 sayfa, 59 sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 609 numaralı defterin 99. sayfa, 120 sırasında geçmektedir; tercümesi 1767 numaralı defterin 94 sayfa, 18. sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582/1 (Anadolu başlar 1267) numaralı defterin 4. sayfa 14. Sırasında ulunmaktadır; tercümesi 1961 numaralı defterin 130 Sayfa, 20 sırasında kayıtlıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 409 sıra: 5.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. yeni şahsiyet kaydı: esas: 485 sıra: 274-227.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 486 sıra: 895/ 298.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 417 sıra 984.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 486 sıra: 617.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 486 sıra: / 82/ 619.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 3/1 sıra: 406 Tarih 896 nu: 586 sayfa: 57-45.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 60/2 sıra: 28 Tarih 670 nu: 607 sayfa: 393.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 2/1 sıra: 3295 tarih 881 nu: 604 sayfa: 247.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/2 sıra: 1873 vakfiye defteri tarih 705 nu: 582 sayfa: 271–183.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/ 2 sıra: 1335 tarih 626 nu: 592 sayfa: 223-247-182.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/1 sıra: 2484 tarih 934 nu: 1760 sayfa: 204.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/1 sıra: 274-2579-615-1205 tarihi: 861 nu: 582 sayfa: 225 Vakfın nevi: camii eski şahsiyet kaydı: sadrı ali and. Muhasebe.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. yeni şahsiyet kaydı esas: 10/1 sıra: 2931-2932 tarih: 688 nu: 609 sayfa: 119-120. Eski şahsiyet kaydı: sarı sami ask. 482.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: esas: 10/2 sıra: 191 tarih: 703 nu: 591-1766 Sayfa: 12-16-355-384. eski şahsiyet kaydı: sar. evv. muh.588 vakfın nevi zaviye

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 485 sıra: 231-288.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. Yeni şahsiyet kaydı: Esas: 408 sıra: 840.

ANAKÖK Tayyar; (Basılmamış Çorum Tarihi Çalışması), 1950.

CAHEN Claude; *Osmanlılardan Önceki Anadolu'da Türkler*, İstanbul, 1979.

DURUKAN Aynur; "Anadolu Sanatında Kadın Baniler", *Vakıflar Dergisi*, 27 (1998), s. 15-36.

DURUKAN Aynur; *Anadolu Selçuklularında Vakıf Eserleri Yaptırmış Kadınlar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2019.

HASAN Ümit; *Osmanlı Devletine Kadar Türkler*, İstanbul, 2000.

KAYAOĞLU İsmet; "Vakfın Menşei Hakkındaki Görüşler", *Vakıflar Dergisi*, 11 (1978), s. 49-55.

KÖPRÜLÜ Fuat; "Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti", *Vakıflar Dergisi*, 1 (1938), s. 1-6.

KÖPRÜLÜ Bülent; "Tarihte Vakıflar", *A. Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 3, 1951, s. 479-518.

KUBAN Doğan; Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler, *Vakıflar Dergisi*, İstanbul, 1968, C. 7 s. 67.

SARGUVAN, Erdal; "Selçuklularda Tıp ve Tıp Kuruluşları", *Vakıflar Dergisi*, S. 11, Ankara, 1976, s. 313-322.

SAVAŞ, Saim; "Hoca Sünbül Zaviyesi", *Vakıflar Dergisi*, 24 (1994), s. 117-126.

ŞAHİN, Kâmil; Çorum'da Vakıf Kuran Hanımlar, *Vakıflar*, Ankara, 1993.

ÜNVER, Süheyl; "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair", *Vakıflar Dergisi*, 1 (1938), s. 17-24.

ÜNVER, Süheyl; Vakıf Hasta haneleri, *Vakıflar Dergisi*, S. 1, Ankara, 1938, s. 19

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Kitabeler*, İstanbul, 1927.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Anadolu Beylikleri*, Ankara, 1988, s. 233-234

YEDİYILDIZ, Bahaeddin; Niksarlı Ahi Pehlivan Daru's-Sulhası, *Türk Taribinde ve Kültüründe Tokat*, Ankara, 1987.

Bahattin Yediyıldız; *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, 1996, s. 153

YÜCEL, Yaşar; "Candar-Oğulları Beyliği", *Belleten*, C. 34, S. 135, Ankara, 1970, s. 373-407.

RESİMLER

Resim 1: Tokat Gök Medrese

(<https://okuryazarim.com/tokat-gok-medrese/tokat-gok-medrese>)

Resim 2: Merzifon Ulu Camii

(<https://www.yenisafak.com/hayat/753-yillik-cami-restore-edildi-3401717>)

Resim 3: Kastamonu İsmail Bey Külliyesi

(<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-93961/ismailbey-kulliyesi.html>)